

HOOFSTUK XVIII.

LEWENS-*END*.

Soos die lesers weet het Ds. Du Toit sijn laaste lewensjare op die familie-plaas in Daljosafat deurgebring. Daar het hij met eie hande gewerk om te voorsien in die behoefte van sijn gesin; daar het hij oordlag sijn boerderij-werk waargeneem en saans (soms tot oor middernag) sijn "Stemmen" geskrijwe, en vandaaruit het hij sijn kwartaalsreise onderneem om die verstrooide geloofsgenote te besoek en te bedien.

Voor ons die lewens-end vermeld, moet eers met 'n paar woorde gewag gemaak word van sijn trouwe eggenote, wat hom in sijn laaste lijde, meer als 'n halfjaar lang, nag en dag met groot opoffering en liefderijke toewijding verpleeg het.

Die vader van mevr. Du Toit was mnr. Charl Wijnand Malan en haar moeder Magdalena Hugo, albei afkomstig uit Hugenote families. Na hul huwelik het hulle gaan woon in Klein Drakenstein. Die familie was geseënd, ook in die aantal kinders: daar was 10 seuns en 5 dogters, wat almaal groot geword het.

Op later leeftijd het mevr. Du Toit haar ouers aan die Paarl gaan blij, nadat die plaas aan een van die seuns verkoop was (dis nog in besit van 'n kleinseun). Daar is die oue vader en moeder kort na mekaar oorlede. Respektiewelik het hul die ouderdom van 71 en 64 jaar bereik.

Die familie het behoer aan die Noorder Paarl gemeente, waarvan Ds. Du Toit toen leeraar was. Ook in dié huisgesin werd Ds. Du Toit s'n werk seer ge waardeer en sijn persoon innig gelief. Die ou moeder het hom genoem: "n Zoon des huizes maar ook een geestelike vader." Sijn vertrek naar Transvaal was vir die ou mense 'n onoorkomelike droefheid.

Mevr. Du Toit was die jongste dogter en werd aan die Paarl en Wellington (Hugenoten-skool) opgevoed. Vir die openbare belijdenis werd sijn deur Ds. Du Toit klaar gemaak. In 1885 is sijn met hom getrouwd in die Noorder Paarl Kerk. Die huwelik was geseënd, en die sorg vir die 4 wese was die tweede moeder (soos sijn self skrijwe): "n groot voorreg en genot."

Die swaarste jare van Ds. Du Toit s'n lewe het sijn met hom in volkome eenheid van gees en harmonie

van oortuiging deurgemaak, en tot die laaste toe het sij met al haar krag en sympathie als vrouw hom gesteun en gekoester. Haar toewijding in die laaste krankheid het die bewondering van vele afgedwing.

BEGIN VAN DIE SMARTE.

Die laaste smarte het begin in Augustus 1910 toen Ds. Du Toit 'n reis naar Calvinia gemaak het om teënwoordig te wees bij die 100 jarige verjaardag van "Oupa Klaas" Louw - "Oupa Klaas in letterlike zin van bijna de halve Calvinia en in spraakgebruik van de ganse Calvinia." Bij die geleënheid het Ds. Du Toit 'n woord gesprek tot die patriarg en sijn kroos op grond van Jes. 46:3, 4. Die hoofgedagte was (hoe kan ons dit van Ds. Du Toit anders verwag?): *Jehova's Verbondstrouw in ons Leven geopenbaard en verheerlikt*. Deur die ou vader werd toen ook vir sijn nageslag plegtig 'n verklaring onderteken, waarin Gods Verbond als enige grond van behoudenis word geroem.

Ds. Du Toit skryf dan verder in die September no. van die "Stemmen": -

"Onze reize naar Calvinia had 'n treurig einde. Met het verjaarseest van de stamvader "oupa Klaas Louw," kreeg ik nog 2 bemoedigende telegrammen: een van huis van mijn lieve gade, dat de familie nog wel was: en een van Bloemfontein, dat mijn jongste zoon uit mijn eerste huwelik, Dr. J. D. du Toit, gekozen was tot Professor in de Theologie voor de Gereformeerde Kerk, waarin ik onder erkenenis der goddelike roeping mij dankbaar verblijden kon. Daarop ging ik om 'n paar dagen bij mijn pleegkinderen, Frans en Kitty van der Merwe, aan De Drift door te brengen, ongeveer 7 uur van Calvinia, vóór mijn terugkeer. Zo gelukkig waren we daar samen. Maar ach, wat is aards geluk onbestendig! Zondag morgen vroeg kwam er 'n expresse met 'n telegram van 't dorp, waarin mijn lieve gade mij 't treurig bericht zond, dat mijn oudste zoon David, bekend als "Oubroer," die 't opzicht had over mijn boerderij, de vorige dag plotseling overleden was door bezwijking van 't hart...Ik kan en behoeft mijn vrienden niet te zeggen, hoe verscheurd mijn hart was door de droeve tijding. En 'n telegram is zo kort, zo onbevredigend! Duizend vragen, duizend overdenkingen bestormden het verbrijzeld vaderhart. En het is Zondag morgen; 2 malen moest ik die dag dienst doen met 'n neergebogen ziele. Dan 5 dagen rijdens vóór ik tehuis kwam, met alle spoed. Die 5 dagen waren mij

als 5 eeuwen! Al wat ik wist was dat hij vóór mijn vertrek enige tijd klaagde over 'n vreemde pijn die telkens uit zijn arm over de schouder en borst trok, maar dan was alles weer voorbij; zodat wij zulks beschouwden als 'n gewone "zinkingpijn."

"Vrijdag morgen tehuis komende vernam ik toen eerst de biezonderheden, welke ik ter wille van, de vele vrienden die mij hun deelneining betuigden, hier mededeel. De vorige Zaterdag morgen was hij naar gewoonte opgestaan en naar zijn werk gegaan. Nadat hij enige zaken beschikt had, nog vóór ontbijt, klom hij de trap op, vlak voor mijn studeerkamer, leidende naar de bovenste verdieping op de Gedenkschool, waar hij in de laatste tijd bezig was, met regenweer en 's avonds, bijenkorven te maken, denkeliik met 't doel om 'n korf, die hij de vorige avond voltooid had, af te halen. Toen hij de "landing" boven op de trap bereikt had zeeg hij neer, zonder 'n geluid te maken. Mijn gade had hem echter gezien toen hij de trap opklom, en een klein jongen zag hem neervallen. Dadelik snelden mijn lieve gade en anderen toe, doch hoe men hem ook "laafde," hij was dood! ... Tot onze vertroosting getuigde de distriktsdokter dat de dood ogenblikkelijk was, veroorzaakt door de pijn waarover hij klaagde, zijnde 'n zeldzame kramppijn, welke op 't hart samentrekkende 'n gewisse dood veroorzaakt, en waartegen geen dokter enig voorbehoedmiddel of geneesmiddel heeft. De belangstelling en deelneining bij het afsterven en bij de begrafenis was buitengewoon groot.

"Ter wille van die vele deelnemende vrienden, vooral de verafwonenden, die om biezonderheden vragen, geef ik enige biezonderheden van de overledene. Sedert hij de school verliet was hij werkzaam aan drukkerijen aan de Paarl en Kaapstad. Hij was zeer vindingrijk; kon niet slechts haast alles maken wat hij zag, doch maakte tevens verbeteringen aan alles, zoals nog op 't laatste aan bijenkorven. Dan was hij zeer werkzaam en gediensstig. Hij had sedert zijn kindse jaren slechts één fout: hij was *te goedwaardig*; hij kon nooit "neen" zeggen. Hij zou zijn eigen baatje uittrekken en aan 'n ander geven. Zijn zelfopoffering kende geen perken; hoogmoed was in hem niet; met het minste was hij tevreden. Bijna 2 jaar geleden nam ik hem op de plaats als opziener en bestuurder, en daarin was hij mij bij toeneming tot grote hulp en steun, zodat ik met minder zorg tehuis mijn geestelijk werk kon doen en op langdurige herderlike reizen gaan.

“En nu neem ik mijn vrienden hier nog meer in mijn vertrouwen en open u mijn doorwond vaderhart. Mijn eerste indruk bij 't ontvangen van de verpletterende doodstijding was: dat ik niet gedaan heb aan hem wat ik moest doen en nog steeds van plan was te doen. Ja, mijn eerste gedachte was aan Transvaal, toen ik daar dag en nacht als Superintendent van Onderwijs (en Inspekteur van alle scholen door 't land tevens) zo bezig was, dat ik aan mijn familie, toen 4 kleine kindertjes, haast niets kon doen; dat mijn lieve eerste gade, (mij ook ach zo plotseling ont-nomen!) mij eens er op wees dat ik al mijn tijd aan andere kinderen besteedde en aan mijn eigen kinderen zo weinig deed, waarop mijn antwoord was: Ja, ik moet ook met de Sulamith zeggen: “Zij hebben mij gezet tot 'n hoederin der wijngaarden; mijnen wijngaard, dien ik heb, heb ik niet gehoed”. (Hoogl. 1:6). Maar één overtuiging troostte mij toen en troost mij nu: al mijn kinderen weten, dat mijn dagelijkse bede voor hen tot God is, niet om aardse rijkdom, of ere, of aanzien, maar dat de Heere ons de genade geve dat wij allen mogen behoren tot “het overblijfsel naar de verkiezing der genade,” en dat ik zelf dat niet in hen werken kan, maar zulks gelovig verwacht van de vrijmachtige en onwederstandelijke werking des H. Geestes. En wat nu de uitvoering van dit genadewerk in deze afgestorven zoon betreft, zaligspreken mogen we evenmin als verdoemen, met 't woord van onze Zalig-maker voor ons, Mat. 20: 16: “Alzoo-zullen de laatsten de eersten zijn, en de eersten de laatsten: want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.” 'n Paar weken voor ik op reis ging kwam hij op 'n avond op mijn studeerkamer en na over een en ander gesproken te hebben toonde hij mij 'n bundel van Ter Haars Gedichten, welke hij in de hand had, en vroeg mij of ik reeds 't gedicht “Johannes en Theagenes” gelezen had? Op mijn ontkennend antwoord zeide hij, dat het voor hem toch zo mooi en nuttig was en dat ik het toch lezen moest. Ik beloofde hem zulks te doen zodra ik de tijd daartoe vinden kon. Twee malen vóór mijn vertrek kwam hij mij weder vragen, of ik 't gedicht al gelezen had. Telkens moest ik antwoorden, dat ik 't toen te druk had. Na mijn treurige tehuiskomst vond ik 't boek nog op mijn tafel liggen en toen ik het door hem gemerkt gedicht las, was het als sprak zijn nu zwijgend hart daarin tot mij en openbaarde wat hij mij door zijn mond niet kon openbaren. Elkeen die dit gedicht leest en zich daarbij in mijn

toestand verplaatst zal zulks beseffen. Dat hij (gelijk het ons uit ervaring voorkomt meer algemeen 't geval te zijn dan men gewoonlijk opmerkt) 'n voorgevoel had van zijn einde blijkt van achteren uit menig woord en daad.

„Zijn bedroefde weduwe had opgemerkt dat hij zo gejaagd was, 's avonds laat en 's morgens vroeg, om zijn werk dat hij op handen had af te doen. Een voor- al trof het haar dat hij in mijn afwezen telkens tot haar zeide, dat hij bij mijn terugkomst met mij spreken wilde om zijn leven te laten verzekeren.

„Ik bedank hierbij de vele vrienden die mij hun hartelijke deelneming hebben betoond in dit smartelijk verlies; en verzoek hen dringend de Heere met ons te bidden om kracht en troost, maar vooral om zijn licht en leiding ten einde wij mogen verstaan wat zijn doel en weg is met deze zware beproeving; want niet slechts de hartewonde geeft pijn, maar voor mijn tijdelijke belangen is dit verlies onberekenbaar. Maar onze trouwe Bondsgod zal ons niet begeven.

“ONDER PIJN EN SMARTEN.”

Ds. Du Toit vervolg :—

“Rampen komen zelden alleen. Met haastig rijden naar Calvinia bij nacht door de Pakhuis Bergen hadden we 't ongeluk om te vallen met een kar, de rechterschouder licht bezerende. Met de snelle terugreis, na voormelde treurige tijding, nacht en dag in 'n biezonder koud en dampig weder, bemerkten wij reeds dat zinkenpijnen zich in de bezerde schouder begonnen te vestigen. Tehuis gekomen verergerden deze pijnen bij de dag; maar we hadden het te druk binnens- en buitenshuis om aan de kwelling behoorlijke aandacht te wijden. 't Gevolg was dat de pijn zo erg werd dat ze ons te bed wierp, waar we nu al ongeveer drie weken op de rug liggen en zelf niet schrijven kunnen, onder geneeskundige behandeling. Onder pijn en smart aldus neergelegd moesten we ons volgend Reisplan opstellen, verzenden, wijzigen, en eindelijk vaststellen, *op geloof* dat de Heere ons zal op- richten om dit zijn werk te doen tot zijne eer; waartoe wij ook de gelovige voorbede van alle belangstellenden inroepen.”

“DOOR DIEPE WATEREN”.

Onder hierdie opskrif lees ons in die “Stemmen” van Oktober :—

“Onze trouwe Bondsgod heeft ons in de laatste tijd door diepe wateren geleid, waar “de afgrond riep tot de afgrond”. Eerst de treurmare dat een dochter des huizes aangetast was door Gods Hand met de longtering, in verbinding met andere kwalen; zodat er menselijk weinig te hopen bleef. Pas begon zij te béteren, onder Gods zegen, hoewel niet zonder menselijke middelen, of een dubbele slag trof ons in Augustus op de reis naar Calvinia. Vooreerst het plotseling afsterven van onze oudste zoon, *tijdelijk* beschouwd een afgehouden rechterhand. Maar het werd nog erger. Het omslaan met een kar, gevolgd naar dokters mening door het bersten van 't binnen-vlies van de hals-ader; het haastig terugreizen --4 dagen en 4 nachten onafgebroken in een bittere koude dat alles saamgenomen was te veel voor een 63 jarige. Zinkenpijnen die ons zo lang reeds plaagden in verschillende lichaamsdelen, trokken zich samen bij de aarbreek en omliggende gekwetste spieren, in bijna onuithoudelijke folteringën.

“Daar liggen we nu al 3 maanden nedergeworpen, maar Gode dank! niet verdorven; en 3 bekwame Doktoren met alle hulpmiddelen (zelfs electriciteit en Rontgen Stralen) kunnen ons van de smarten niet verlossen, al wat zij doen kunnen is de heftigste pijnen door morphia dermate te beteugelen dat het gefolterd lichaam tussenbeide wat slaap kan krijgen, onder Gods gunst.

“Ons reisplan hebben wij dus onbepaald uitgesteld, en wij smeken hierbij alle broeders en zusters, in dringend gebed God met ons te smeken: 1) om als het mag zijn tot Zijn eer ons te sparen, en dagen tot onze dagen toe te doen, gelijk aan een Hiskia (Jes. 37 ten einde die overige dagen geheel en onverdeeld aan Zijn werk en tot Zijn eer te wijden; en 2) ons duidelijk te doen verstaan waarom Hij deze weg met ons houdt, om ons dan licht en kracht te schenken om Zijn wil volkomen te kennen én te doen in al onze dagen. Laat ons ons geheel op de Heere werpen, te meer waar mensenhulp feilt. Jehova zij onze heilmeester in deze krankheid.

“Juist omdat wij in onze bediening in zwakheid maar oprechtheid, niet eigen eer of voordeel hebben gezocht, maar de ere Gods; daarom herinneren wij heden met te meerdere vrijmoedigheid onze broeders en zusters er aan dat hier nu de gelegenheid is tot het doen van die liefdadigheid die bij God welaan-genaam is en schatten weglegt in de hemelen.

“De groote Voorbidder bidde ook voor mij en u, en de Heilige Geest bidde in ons, en lere ons voor elkander te bidden!”

“HERDERLIK SCHRIJVEN”.

In die “Stemmen” van November werd 'n herderlike skrijwe afgedruk, van hierdie inhoud:—

“Genade, barmhartigheid en vrede zij u vermenigvuldigd

“Geliefde Broeders en Zusters in onze enige Zaligmaker!

“Het is nu ongeveer 4 maanden dat de Heere naar zijn alwijze en ondoorgroendelike raad ons aan het krankbed heeft gekluisterd, zodat wij u niet persoonlik bezoeken kunnen, hoewel wij u nog gelukkig door middel van de drukpers bereiken kunnen.

“Wat mijn lichamelike toestand betreft is er, Gode zij dank, 'n aanmerkelike beterschap, vooral daarin bestaande dat de zware pijnen dermate verlicht zijn, dat wij in geringere mate behoeven gebruik te maken van morfia.

“Wat mijn gemoedstoestand aangaat zijn wij gedurig in de Geest met u bezig, in de verzuchtingen dat de lieve Hemelvader ons zo spoedig en zo volkomen moge herstellen, als naar zijn Raad bestaambaar is, voornamelik om uwentwille. Nu eerst op ons krankbed gevoelen wij hoezeer wij aan u verbonden zijn in de geest. En nu die honderdtallen stemmen van deelneming bij woord en schrift tot ons komen; nu juist bij ons laatst voorgenomen reisbezoek meerdere en dringender aanzoeken voor de verkondiging van de zuivere leer en de reine bediening van de Bondszegelen ons bereiken van alle delen des lands; nu wordt de vraag des te ernstiger: waarom de lieve Heere ons juist nu op het ziekbed heeft doen nederliggen? Daarom verzoeken wij u nogeens dringend om eenstemmig en gelovig de Heere te vragen, als het kan zijn ons op te richten en weer tot u te bren- om samen zijn Naam te verheerliken; dat Hij ons zijn Wil doe verstaan en genade geve dat al onze verdere dagen enkel aan zijn dienst en tot zijn ere besteed moge worden; maar is zijn Wil anders, dat Hij ons dan geven wil een ruime ingang in zijn eeuwig Koninkrijk.

“Intussen, volgens geneeskundig advies bestaat er in onze toestand geen dadelik gevaar, maar ook geen uitzicht op 'n heel spoedig en volkomen herstel. Wil de Heere dus, dat het nog enige tijd duren zal voor wij u bezoeken kunnen, dan wensen wij u te raden gebruik te maken van de voorlopige schikkingen tot hulpbetoon door leraren van de Gereformeerde Kerk, die zich daartoe bereid hebben betoond.

“Weest inmiddels aan de opperste Herder aanbevolen met al uw belangen, behoeften en begeerten. Hij weide ons met zijn staf. Hij leiده ons door Zijn Woord en Geest. Hij beware ons door zijn kracht, onder alle beproeving en ziftingen des Satans, en stelle ons onstraffelik voor zijn heerlijkheid in vreugde!

“Wij betuigen hierbij onze innige dank aan de lieve broeders en zusters die ons door de toezending hunner welkome

liefdedgaven 't hart verkwikt en de zorgen en smarten des levens verzacht hebben. De Heere vergelde het aan hen en hun huisgezinnen."

"IN GEMEENSCHAP DES LIJDENS."

In die volgende no. skrijf Ds. Du Toit:—

"Overtuigd door talloze bewijzen van de innige deelneming onzer verspreide broeders en zusters in ons tegenwoordig lijden, achten wij het onze plicht aan hen 'n korte mededeling te doen, niet slechts van onze gezondheidstoestand, maar ook van ons gemoeds gesteldheid onder de langdurige krankheid.

"Wat de ziekte zelf aangaat is er 'n langzame en afwisselende verbetering duidelijk waarneembaar, tegen de verwachting der dokters. Maar Jehova, onze heemeester, is dan ook almachtig. Toch schijnt 't uitzicht op 'n volkomen herstel (menselikerwijs gesproken) nog ver af. Inderdaad is de waarneembare beterschap wel genoegzaam om ons te tonen dat onze trouwe Bondsgod machtig is ons te genezen ook tegen de berekeningen en buiten de kunst en middelen der geneeskunde.

"Maar eveneens overtuigt deze aanvanklike beterschap ons dat ons herstel en bekwaammaking tot verder dienstwerk geheel in 's Heren hand is, 'n *gawe* Gods die we als zodanig van Hem moeten afsmaken: Hij alleen kan dagen tot onze dagen toedoen, gelijk van 'n Hiskia (Jes. 38.)

"Verschillende lessen hebben we reeds in deze krankheid geleerd, welke wij met Gods genade ten nutte hopen te maken indien Hij ons verder sparen wil. Nu is de tijd niet ze allen op te sommen zelfs. Maar één punt kan toch niet verzwegen: Hoe de Here in deze beproeving u en mij beter dan ooit heeft leren verstaan wat de betekenis is van de *gemeenschap der heiligen*. Wederzijds hebben wij meer dan ooit gevoeld hoe wij één zijn in de Geliefde.

"Laat ons maar kalm en gelovig op de Heere wachten. Is 't zijn wil mij op te richten tot verder werk, dan zal *Hij* door zijn woord en Geest ons ook wel op zijn tijd leren wat zijn wil is. Daaraan twifelen we niet. Komt die tijd, dan hopen wij mondeling en schriftelik de gevoelens onzer broeders in te winnen, en ons geheel over te geven aan wat Hij ons zal tonen zijn wil te zijn.

"Intussen hopen we in elk geval voort te gaan met de uitgave der *Stemmen* zolang God ons spaart; en wij vertrouwen vastelik dat onze broeders hun uiter-

ste zullen doen om onze zwakke getuigenis (zolang die er nog is) te verbreiden, rechtstreeks en zijdelings. Onze groete vindt ge in Heb. 13:20, 21. Broeders, bidt voor ons."

"IN DE SMELTKROES DER BEPROEVING."

Jan. 1911 skrywe Ds. Du Toit: -

"Geliefde broeders en zusters. Wij beginnen dit jaar als gezamenlik in de smeltkroes der beproeving, want dit heeft onze krankheid inzonderheid ons bewezen dat ze 'n *gemeenschappelijke* is; en dit is ons wel 'n steun.

"Maar deze beproeving is een *afwisselende*. En dit hebben we in de afgelopen week weer ervaren, doordien er zulk 'n onmiskerbare vermeerdering van de pijn en daarmee in verband staande verzwakking van zenuwgestel, spijsvertering en vooral van het hart en van het hoofd plaats vond; waarin echter tijdens dit schrijven alweer 'n merkbare verbetering te bespeuren was.

"Wij kunnen haast zeggen: vol pijn, maar ook vol van de kracht des Heeren, vol van de lijdzaamheid des Heiligen Geestes.

"Wat mij, als Redakteur, het zwaarst op het hart ligt, is dat er nog zoveel onafgedaan werk op publikatie blijft wachten zoals voltooiing van de *Schriftverklaarder*, van de artikelen over de Vrijstaatse Kerkwetten, de Evangeliese Gezangen aan Gods Woord getoetst, enz.; zo menige getuigenis die in 'n herziene en vermeerderde uitgave opnieuw het licht behoort te zien; ook nog in menige donkere schuilhoek verborgene zo al niet in 'n zweetdoek der luiheid dan toch bedolven onder het stof van gebreksijver, getuigenissen, als de "Man Gods uit Juda," 1 Kon. 23, de Predestinatie enz. waarbij nog komt de bundel Hallelujah liederen, nu reeds zo algemeen gebruikt, welke nu al vermeerderd is tot 410.

"Wij weten niet hoe lang de Heere ons nog sparen zal maar wij gevoelen ons steeds vast overtuigd dat zelfs bij ons heengaan de uitgave der *Stemmen* niet gestaakt zal kunnen of mogen worden.

"Bidt vurig en gelovig om krachtshernieuwing, ook in dezen zodat ook hier in dit Zuider-Oord bij vermeerdering en toeneming, naarmate de schaduwen van de afvalsnacht aan de ene zijde zich verdonkeren en verduisteren, aan de andere zijde door de machtige stem des Geestes de banier der waarheid en gerechtigheid omhoog geheven worde.

“Laat dit jaar 1 Thes. 5:1—11 steeds voor u open liggen, vooral in uw huisgezin en in uw bidkamer.”

“'N ANDER SLAG.”

Maar ag! wat was dit hartverskeurend toen aan die doodkranke grijsaard moes meegedeel word. dat ons engel van vertroosting, ons enige Bettie aan appendicitis beswijk is! Behoedsaam en langs omwege wou ons dit doen. Maar Ds. Du Toit het dadelik agtergekom wat gebeur het en het gesê: “Hoe dankbaar is ik dat mijn kinders in die Heere sterf.” In die Februarie “Stemmen” staan dit: -

“Mijn gezondheidstoestand is nog steeds afwisselend; doch is Gode zij dank, over 't algemeen genomen, niet achteruit. Enkele malen zijn er hevige aanvallen van pijn; doch de Heere geeft ook ogenblikken van verademing en verkwikking.

“Een nieuwe zware slag trof ons, door het, zo goed als onverwacht afsterven van onze oudste dochter Bettie, gehuwd met de heer Jac. Myburgh, Stellenbosch, nadat zij twee dagen te voren een ernstige operatie had ondergaan. De Heere heeft echter biezondere genade en ondersteuning verleend om ook deze beproeving met lijdzaamheid te dragen. De hoop die zij ons heeft nagelaten maakt dat haar wegneming eer een vertroosting en versterking is, als een verzwaring van lijden, omdat ik daarin dankbaar de verhoring zie van gebeden voor kinderen en kindskinderen. Terwyl ik gelovigen oproep tot danken voor genade en vertroosting onder lijden, vraag ik uw voorbede o.a. ook voor de drie nagebleven kindertjes.”

Haar dood het die skrywer hiervan in “Wilgerboom-bogies,” 'n bundel verse gewij aan die nagedagtenis van “die drie liewe dode”, aldus besing:—

Lewend beeld van stille lewe,
Moorivier! ji is vir mij
ewe-beeltnis van háár lewe,
wat so stilkens het verglij.

Uit jouw gras-oorgroeide velde
speur ik nouwliks jou omleeg.—
En die wereld sag maar selde
haar verborge stroom-beweeg.

Maar steeds somergroen jouw sijde;
ginds jouw immer groene stad.—
Om haar heen was 't immer blijde,
blomme waar sij immer trad.

Seegnend sink jii weg, o Mooie!
 tot jouw kruik is leeg gedra.—
 Seegnend sink sij in die sooie
 en laat d'aarde groenend na.

En gelijk in turfvalleie
 jij 'n lieue ligtlijn laat—
 so was gans haar aards verglijje 'n
 silwer-blinke liefdedaad.

'N SAMEKOMS.

Terwijl Ds. Du Toit doodkrank neerlê, het broeders van die kruisgemeentes in sijn studeerkamer saamgekóm om planne vir die toekoms te maak. Die Sondag daarop werd same avondmaal gevier. Skrijwer hiervan het daarbij voorgegaan. Die "Stemmen" van April bevat hierdie verslag :—

"In de namiddag kwam men samen om rondóm het ziekbed van Ds. Du Toit avondmaal te vieren. Vele vrienden uit die omtrek waren ook opgekomen, zodat het vóór- en eetvertrek geheel gevuld waren. Nadat Gods Woord en het Avondmaals formulier was gelezen, —dat reeds onder de biezondere omstandigheden een geweldige indruk maakte—gingen de broeders en zusters bij tientallen de naastgelegen slaapkamer binnen om uit de handen van de kranke brood en beker te ontvangen. Alleen degenen, die aanwezig waren, kunnen zich voorstellen wat toen gezien en ondervonden werd. Door de bleke, zwakke handen van de geliefde dood-kranke werd het brood gebroken en rondgedeeld en de wijn insgelijks. Uit aller ogen stroomden de tranen en het bedroefde hart werd als leeggeschreid. Nooit zal zeker op aarde de indruk worden uitgewist van die Avondmaalsviering. Allerwege getuigde men dat deze de heerlijkste viering was die men ooit had bijgewoond. De getrouwe Verbonds God verheerlikte de genade van Jezus Christus aan aller hart.

"Eindelijk sprak Ds. Du Toit nog een kort woord tot de wenenden om sijn legerstede. Een doodstijding had hij nog niet, maar sijn innigste wens was uitgedrukt in dat woord: "nu laat gij Heere uw dienst-knecht gaan in vrede." Waar is het woord van Wesley: "De Heere begraaft sijn dienstknechten, maar sijn werk zet Hij voort." Er sijn nog 7000 stillen in den lande, die voor Baäl de knie nog niet buigen, en hij ziet in de aanwezigen de vertegenwoordigers van de 300 strijders, van de Gideons bende. Ach, vrienden, zo eindigde in tranen en met bevende stem

de zwakke grijsaard, ach vrienden, "trek op voor de Heere." Niet meer: voor de Heere en voor Gideon—laat Gideon weg—voor de Heere, voor Hem alleen, tot zijne eeuwige heerlijkheid. En toen zonk Ds. du Toit vermoeid in de kussens terug. God had hem kennelijk ondersteund om in zo grote zwakte nog dit laatste woord te spreken.—Wat later doopte hij ook nog twee kinderen uit de kruisgemeente van Ceres. Ja, de Heere was in ons midden!"

"EUTHANASIA."

Hier volg nou die laatste woord van Ds. Du Toit, aan die skrywer hiervan gedikteer:—

"Want ik word nu tot een drankoffer geofferd, en de tijd mijner ontbinding is aanstaande. Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke de Heere, de rechtvaardige Rechter, mij in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die zijne verschijning liefgehad hebben.—2 Tim. 4:6-8.

[Dit is het laatste woord, dat onze geliefde, nu ontslapen vader op zijn ziekbed heeft gedikteerd. Hij was toen reeds zo zwak, dat de boodschap slechts zeer kort kon zijn, en vluchtig van zijn bleke lippen moest worden opgevangen. Maar wat 'n boodschap! Zij is zulk een leven, zulk een lijden waard. Lezers, beschouwt dat laatste woord als het stukske goud, hetwelk hij ons in de smeltkroes van zijn lijden heeft gelouterd, zevenmaal.—*Euthanasia* betekent wél-sterven. Onder die titel schreef de oude Hoornbeek zijn boek, dat als ondertitel droeg: Wél-stervenskunt. Die titel is door onze geliefde dode zelf gedikteerd].

Paulus zit voor de tweede keer te Rome gevangen. Er is nu geen hoop meer voor bevrijding. "De tijd zijner ontbinding is aanstaande". Allen die in Azie zijn verlieten hem (1:15); ook Pygellus en Hermógenes en Démas (1:15; 4:10). Ja, ook voor Timotheus, zijn geliefde zoon, dreigde het gevaar, dat hij zich voor Paulus, als gevangene des Heeren, zou schamen (1:8). Zó verlaten en verloren was die uitnemende apostel van Christus daar in Rome, dat Onesiforus "naarstiglik" naar Paulus zoeken moest om hem te kunnen vinden (1:17). Ja, hier wordt, in die eenzame gevangenis, ongekend van de wereld en door

zovelen verlaten, Paulus zelf uitgeblust, opdat de mens niets en God alles zijn moge!

Voor het laatst vermaant hij Timotheus met de volgende veelzeggende woorden (2 Tim. 4: 1—5): "Ik betuig dan voor God en den Heere Jezus Christus, die de levenden en dooden oordeelen zal in zijne verschijning en in zijn koninkrijk; predik het woord; houd aan tijdelijk, ontijdelijk; wederleg, bestraf, vermaan in alle langmoedigheid en leer. Want er zal een tijd zijn, wanneer zij de gezonde leer niet zullen verdragen; maar ketelachtig zijnde van gehoor, zullen zij zich zelve leeraars opgaderen naar hunne eigen begeerlijkheden. En zullen hun gehoor van de waarheid afwenden, en zullen zich keeren tot fabelen. Maar gij, wees wakker in alles, lijd verdrukkingen; doe het werk van een' evangelist, maak, dat men van uw dienst ten volle verzekerd zij."

Met de "Getuige" zijn wij opgetreden en hebben in Januarië 1881 ons program gepubliceerd, roepende met Jesaja: "Tot de wet en tot de getuigenis" (zie de derde preek in *Huiskerk*). Tot de wet en tot de getuigenis riepen wij: 1) bij het alom heersend autoriteits geloof; 2) bij de vele godsdienstige bewegingen van onze dagen; 3. bij de nakende afval, en 4) als de enige hoop voor de toekomst. Aan die roeping getrouw willende zijn hebben wij I) gewaar-schuid tegen de dwalingen van onze tijd. En hadden wij dat niet gedaan, wáár zouden wij reeds geweest zijn! II) Hebben wij geijverd voor de ontwikkeling van de oude gereformeerde geloofsleer. Hoe min wij dan ook gedaan hebben wij zijn Gode dankbaar dat Hij ons als middel gebruikte om velen de ogen te openen. Dit heeft dan ook geleid tot de vorming van een nog wordende organisatie van gemeenten *onder het Kruis*, wat de kerk van Christus altijd was en is tot Zijn toekomst in heerlijkheid. III) Hebben wij gewezen op de tekenen der tijden in verband met Christus toekomst. Zie, hoe deze drie zaken door Paulus in 2 Tim. 4 worden besproken.

En zo staan wij met 300 Gideons-strijders en 7.000 Elias-verborgen onder het Kruis. Voor mijzelf verwacht ik alle heil van het Kruis alléén en wil tot het laatste toe daarop wijzen. Om dat kruis staan onze lieve broeder- en zusterkringen, nauw aan ons verbonden door lijden en getuigenis. Ik smeek u alleen: bid voor mij om kracht, vertroosting, bewaring onder de zifting des Satans en om een ruime ingang in Gods heerlijk koninkrijk. En ik draag de mijnen aan u op,

inzonderheid mijn gade, die mij zo voorbeeldeloos heeft verzorgd in al mijn krankheid. Ik wijs u voor het laatst op haar en roep uit: "Broeders, ziet uw zuster!"

Biezonder belang heeft deze tekst van Paulus, namelijk dat hij ons geopenbaard heeft, dat allen die Jezus toekomst liefhadden, met Hem zullen delen in de heerlijkheid der eerste opstanding.

Broeders, zusters, ik roep u allen toe: *Tot wederziens!*

"ALS SIJN DAG GAAN STERWE."

Met groot verlange werd ieder maand die koms van die "Stemmen" deur die broeders en susters tegemoet gesien. Daarin was die "bulletins" vervat, wat gemeld het hoe dit met die siekte gaan. Skrijwer hiervan het daardie feit en die afsterwe aldus in sijn "Wilgerboom-bogies" herdag (die beeldspraak is ontleen aan die ondergaande son): -

Aangesigte roerloos staan
als sijn dag gaan sterwe,
als sijn laaste boodskap oor
breë vlaktes swerwe
nes 'n laaste westergloor;
als in stilte, dof-geweend,
magtige ogelede,
wat met groot geglans geblink
het, in krankheidsomberhede
saag en immer laër sink.
En sijn siel nog
vóór die swarte
dodenag, met vér gerug
blaas in diep-bewoge harte
laaste biddensug,
tot hij werkensmoeg,
op die verre kuste
in sijn grafstee ondergaan.
Dan sijn werk, als steen van ruste,
groot blij staan.

"ZWIJG GODE."

Tweemaal het die skrijwer van hierdie boek sijn vader in sijn sware krankheid kon besoek. Die derde keer moes hij bij aankoms verneem: "vader is ontslape". Hij het toen hierdie woord, onder bestaande titel geskrijwe: -

Doch gij, O mijne ziel, zwijg Gode."—Ps. 62:6.

Op Zondagmorgen om $\frac{1}{2}$ 6, de dag door de kruisgemeenten en broederkringen bepaald, om eendrachtig voor het herstel van onze geliefde vader te bidden, op die Zondagmorgen, als het nog vroeg was, is onze vader kalm in de Heere ontslapen, zo kalm dat zijn dierbaren, om zijn sterfbed knielend, nauweliks zijn uitgang bemerkten. Flauwer en flauwer werd de adembaling, totdat er niets meer te beluisteren was. Bij zijn volle besef, met klare kennis, is deze dienst-knecht Gods heengegaan, als door de liefdekus zijns Heeren.

En wat zullen wij nu zeggen? Onze lieve vader heeft alle lofspraak verboden. Gode alle ere! was zijn leuze tot op het laatste toe. Tweemaal sprak hij van zijn sterfbed, en beide keren was zijn besluit: God alles, de mens niets. De eerste keer sprak hij over het wonder bij Lazarus' graf en zeide: als 'n korrelke zands daar waar duinen rijzen en als 'n dropje in de oneindige oceaan, zo nietig zijn wij. En de tweede keer, in de geest de 300 Gideons-strijders ziende, riep hij uit: Trek op "voor God"! maar niet "voor Gideon". Laat Gideon weg! Dienovereenkomstig werd dan ook enkel uit Gods Woord bij zijn teraardebestelling gelezen. "Waar God spreekt daar moet de mens zwijgen", zo had onze vader gesproken.

Wanneer wij dan ook deze mededelingen doen, zij alle lofspraak van ons geweerd. Wij doen deze mededelingen, opdat God zelf tot anderen spreke, tot de lieve broeders en zusters onzes vaders, gelijk Hij tot ons heeft gesproken, die aan zijn ziek- en doodbed verwijlen moesten.

Zo is dan dit lijdenswerk volbracht! Negen maanden lang heeft het geduurd. Zwaar waren de aanvallen van de pijn, veroorzaakt door de aderbreek in de rechterschouder, en als er geen aanval was, moest toch de pijn door morfia in bedwang worden gehouden. Zwaarder was dikwels de strijd in de ziel, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor zijn kudde over het land verstrooid. Als er zulk een hevige aanval van de pijn was leed ook de ziel en zeide hij: "ik ben in de smeltkroes; bid voor mij dat ik gelouterd eruit moge komen." Ja, God is getrouw, ook in de mate zijner kastijdingen, en geen druppel te veel zou in zijn lijdensfles komen, dat was het geloof van onze vader. Maar, opmerkelijk, onze vader heeft nooit gebeden of anderen gevraagd om te bidden, dat de Heere hem uit de pijn moest verlossen.

Hij heeft ons alleen gevraagd, dat wij bidden moeten, dat hij moge bewaard worden om, hetzij onder invloed van morfia, of van onbeschrijflike pijn, iets te zeggen tot oneer des Heeren. Altijd liet hij ons verstaan, dat het de Vader was die hem kastijdde en dat hij die Vader boven alles liefhad. Ja, hij heeft Gode gezwegen en Hem alle 'er toegebracht. Nooit was er zelfs het minste ongeduld te bespeuren, en een klacht kwam over zijn lippen niet.

Lang heeft dat lijden geduurd, maar God gaf ook verademing. Overdag kon hij lezen of zich met dikteerwerk bezighouden. Zijn hoofd werd door het gebruik van morfia niet aangetast en tot het laatste toe was hij bij zijn klare besef gebleven en herkende hij iedereen. Alleen in de laatste maanden ging het hard achteruit. Lezen kon hij niet meer en spreken wilde hij gaarne, maar dat spreken riep, in zijn grote zwakheid, weer de pijn wakker, zodat hij zich tot het hoogstnodige moest bepalen. De twee laatste aanvallen sloopten dat uitgezwakte en weggemagerde lichaam, zodat hij zelf zeide: het zal nu niet lang meer duren. Eén begeerte had onze lieve vader nog, n.l. dat wij de Heere zouden bidden dat hij niet zou heengaan in een aanval van pijn. En de Heere heeft ons gebed verhoord. De laatste dagen lag hij in vrede terneer, stil-wachtend op de komst zijns Heeren. Hij vroeg nog voor het laatst naar het "zwarte psalmboekje" waarin hij altijd de "zieken-troost" onzer vaderen lag te lezen. Daartoe onmachtig zijnde, las onze lieve moeder hem enige Bijbelverzen (b.v. uit 2 Kor. 5) voor, waarop hij ieder keer met: *Ja*, antwoordde. Het laatste woord, dat wij van zijn lippen opvingen, was: *Jeruzalem!* Ja, dat nieuwe Jeruzalem, nederdalende uit de hemel op de nieuwe aarde, was zijn lust en zijn leven.

Vrede was zijn einde. Wat 'n verkwikking voor ons, dat het juist op de opstandingsdag kwam. Ach, in de grote onrust en strijd zijns levens, heeft onze vader de Heere altijd zo hartelik gedankt voor de verkwikkingen van de Rustdag. Nog klinkt ons dat gebed in de oren: dat danken voor rust in een wereld van onrust; voor een Elim in de wildernis, met zijn 12 waterfonteinen en 70 palmbomen; voor druiven van Eskol uit het beloofde land als voorsmaak toegezonden. Welnu, op die Zondagmorgen is zijn geest heengegaan om te rusten bij zijn Heere, totdat de opstandingsmorgen aanbreekt, wanneer ook zijn lichaam, waaraan hij zoveel waarde heeft gehecht, omdat het handjevol over-

blijvend stof de kiem bevat der eeuwige verrijzenis, zal opstaan in onverderfelikheid.

Ja, zijn einde was vrede. Altijd was zijn bede, dat hij voor de zijnen geen eer of aanzien of goud begeerde, maar alleen dat zij allen mogen behoren tot het overblijfsel dat naar de verkiezing is. Zijn ziekte begon met het plotseling afsterven van zijn oudste zoon, hem zo na aan het hart en zijn lijden was nog niet geëindigd of daar ontviel hem ook zijn oudste dochter, tengevolge van een operatie aan de maag.

Geve de Heere dat dit gebed voor zijn kinderen verhoord moge zijn. De gemeenschap des lijdens van Christus heeft onze vader in ruime mate gekend. Daarom verheugen wij ons in de gedachte, dat hij nu geniet de gemeenschap der heerlijkheid van Christus.

Dit lijdenswerk is volbracht wat zijn dierbare broeders en zusters, vér en nabij, betreft. Wat was zijn ziekbed voor velen een heiligdom, en wat werd door hem gesmaakt de heerlike gemeenschap des lijdens! Duizenden gebeden uit het geheel Zuid-Afrika klommen voor hem op tot de genadetroon. Men had hem zo gaarne hersteld gezien. Hij had nog zulk een groot werk te doen, dachten wij. Hij kon nog vele jaren werken, zo ongerept was nog zijn lichaamskracht, zo onverkoeld het vuur van zijn ijver, zo onverbleekt de glans van zijn ideaal. Nog op zijn laatste reis kon hij maanden aaneen voorttrekken, het Evangelie verkondigende van plaats tot plaats, dikwels met, ongelooflike opofferingen, zoals b.v. langs Vaalrivier bij de geestelik verwaarloosde diggers.

Maar de Heere heeft hem in de kracht des levens aangetast. O, wat was dit ook voor hem een bange zaak. Kwam er ooit een zucht uit zijn borst, dan was het deze (altijd met de nodige onderwerping): Och, kon ik weer werken! Werken was zijn lust en vreugde. Al moest hij de ganse dag in zijn boerderij bezig zijn toch was 't hem een genoegen tot 12 uur 's nachts in belang van zijn verstrooide kudde te zitten schrijven. En nog op zijn krankbed was hij altijd bezig, zodra zijn krachten het enigszins toelieten. De *Stemmen* konden geregeld verschijnen en nog is er kopie over voor vele nummers. Eindelijk was alles afgedaan, had hij noch naar het tijdelike, noch naar het geestelike op zijn gemoed iets meer. De Heere had hem het werk uit de hand genomen. De taak was afgedaan. Wij zwijgen Gode! De Heere zelf zal in alle nood verder

voorzien. Van nu aan zal onze lieve dode tot ons spreken, *nadat hij gestorven is.*

Groot was zijn werk: vader was hij van onze Nationale beweging, van de Afrikaanse taal, van de Afrikaner Bond, van de kruisgemeenten. Wij zwijgen Gode en zijn dankbaar.

Al rijzen er tal van vragen uit het vers gedolven graf, en al vermenigvuldigen zich de gedachten daarbinnen—wij zwijgen Gode, van Hem is al onze verwachting. Als familie wensen en bidden wij onze broeders en zusters toe, dat ook zij, gelijk wij, waar zo diep in de ziel gescheurd is, mogen ricken de geur van de balsemende H. Geest, die met zijn troost ons kwam verrijken.

Wij zwijgen Gode, want ook naar het tijdelijke heeft Hij uit bekommering gered. Niets ontbrak onze vader in zijn grote behoefte. Door de liefdehand van vele gelovigen voorzag de Heere in al ons gebrek. En zo stierf onze vader in hetzelfde huis, waarin zijn vaderen hadden geleefd en gestorven waren. Hij rust nu op de familie begraafplaats in het stille, schone Daljosafat, in de erfenis der vaderen.

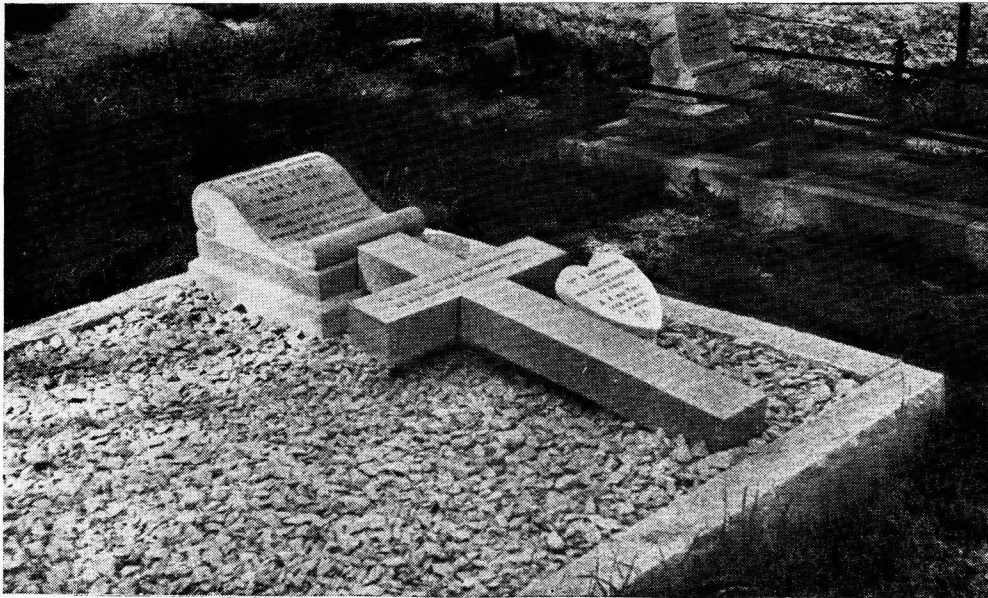
BEGRAFENIS.

Hiervan lees ons in die "Stemmen" die volgende verslag:—

Dinsdag namiddag vond de begrafenis plaats. Een grote schare van deelnemenden—waaronder opgemerkt werden di. Meiring en Joubert, drs. de Jager L.V. en Hammann, de heren S. P. H. de Villiers, P. A. Myburg, Sir Pieter Faure en anderen—was aan het sterfhuis vergaderd.

Prof. Dr. J. du Toit liet zingen Ps. 42:5 en sprak ongeveer als volgt:—

Zeer waarde vrienden, onze nu ontslapen vader heeft alle lofspraak verboden. Waar God zelf spreekt, zoals door de dood, daar moet de mens zwijgen, was de overledene gewoon te zeggen. Daarom zullen aan u slechts enige gedeelten uit Gods heilig woord worden voorgelezen, waartoe Ds. Joubert verzocht werd, die goedwillig toestemde. De twee laatste gedeelten zijn meer opzettelijk gekozen. Uit 2 Tim. 4 heeft onze vader zijn afscheidsmeditatie genomen, onder de titel Euthanasia, en Openb. 21 zal worden gelezen omdat het laatste woord dat wij van vaders lippen mochten opvangen was: Jeruzalem! Dat nieuwe Jeruzalem, van God uit de hemel nederdalende op de nieuwe aarde, was het middelpunt en de inhoud van zijn wee-

Gribble en Seun, Paarl.

Laaste Aardse Rusplaas,

Op die grafsteen (vir die onkoste waarvan ook deur vriende bijgedra is) staan o.a., "Hier rus Stephanus Jacobus du Toit, V.D.M, geb. 9 Oktober, 1847, overl. 28 Mei, 1911. Vader van die Afrikaanse Taal. Stigter van die Afrikaner Bond en Strijder vir die Calvinisme." En op die kruis: "Ek het hom verwek in geregtigheid, sê die Heer der Heerskare."

moedig verlangen. Ds. Meiring heeft welwillend toegestemd het gebed te doen. Heilige God zijn woord aan ons aller hart!

Ds. Joubert las vervolgens Luk. 23:50—56; 2 Tim. 4:1—9 en Openb. 21:1—7, waarna Ds. Meiring 'n ernstig gebed deed.

Het lijk werd toen opgenomen en naar het familie kerkhof op de plaats gebragt, alwaar nog gezongen werd Gez. 52:11 gewijzigd):—

Ik geloof dat dit zijn lichaam,
Schoon tot stof en as vergaan,
Bij de toekomst onzes Heeren
Weer verheerlikt op zal staan,
Dan ontsterflik, onverganklik,
Kent het geen verderfenis,
Dan zal 't schoon en heerlik wezen,
Als zijns Heilands lichaam is.

“IN GERECHTIGHEID.”

So rus dan die liggaam in die Daljosafatse begraafplaas. Bo op die graf is 'n kruis van graniet, waarop uitgebeitel staan: “Ik het hom verwek in gerechtigheid” (Jes. 45:13).

Die woorde is naar ons gedagte biesonder gepas. In Jes. 45 tog word van Cyrus, die groot verlosser van Israël uit ballingskap, gesproke.

Nou is dit opmerklik, dat die Grieke vir Cyrus hoofsakelik als mens, als persoonlikheid, als karakter verheerlik het. In Gods Woord is egter van so'n helde-verering g'n spoor te vinde nie. Jesaja spreek veel van Cyrus, die Kneg Gods *in heerlijkheid*, als teënhanger van Christus, die Kneg Gods *in lijde*; maar dis van groot belang, dat met g'n woord gerep word van menselike deugde of karaktereïenskappe nie. God sê alleen: “Ik het hom verwek *in gerechtigheid*.” Hierdie woord dui g'n *sedelike* waarde van Cyrus aan nie, maar wil sê: sijn waarde lê in niks anders dan in *mijn roeping*, in *mijn vaste wil* om *mijn planne* uit te voer; *Ik het hom geroep en Ik sal hom handhaaf*.

Hier is dus die ware helde-verering. Geen lof of prijs vir die mens, want hij is net instrument in Gods hand.

Die toepassing hoof ons seker nie te maak nie. Die grondtoon van Ds. Du Toit s'n lewe, van begin tot end, was: *Soli Deo Gloria!* Daarom het ons daardie woord op sijn graf laat skrijwe. Mog hij dan altoos in ons herinnering lewe als *geroepe in gerechtigheid*.